

Prof. zw. dr hab. Krzysztof Pietrzykowski

Uniwersytet Warszawski

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej Pani Mgr Doroty Sobolewskiej pt. „Obowiązek alimentacyjny wobec przysposobionego”

Temat rozprawy doktorskiej został dobrze wybrany, co Doktorantka zresztą trafnie wykazała w uwagach wprowadzających (zob. niżej).

Rozprawa doktorska Pani Mgr Doroty Sobolewskiej składa się z wykazu skrótów, uwag wprowadzających, pięciu rozdziałów, wniosków i uwag końcowych, streszczeń w językach polskim i angielskim oraz bibliografii. Jest to rozprawa napisana przede wszystkim z perspektywy prawa polskiego, jednakże ze znaczącym udziałem wątków prawnoporównawczych. Zawiera mianowicie odrębny rozdział prawnoporównawczy oraz liczne odwołania do obcych rozwiązań normatywnych i literatury zagranicznej w innych rozdziałach.

W uwagach wprowadzających Autorka, po przedstawieniu ogólnych spostrzeżeń dotyczących obowiązku alimentacyjnego i przysposobienia, określa cel pracy, którym jest „kompleksowe, dogmatycznoprawne omówienie obowiązku alimentacyjnego rodziców adopcyjnych i biologicznych wobec przysposobionego w prawie polskim z uwzględnieniem dorobku doktryny i judykatury oraz wykazanie braku spójności unormowań pomiędzy przepisami ustawy dotyczącymi rozwiązywalności przysposobienia w kwestii obowiązku alimentacyjnego”. Wskazuje, że w piśmiennictwie nie ma monografii dotyczącej tematu jej rozprawy. Następnie opisuje strukturę rozprawy oraz formułuje trzy główne tezy (w tym miejscu powinno być „hipotezy”) rozprawy.

Rozdział I zawiera przedstawienie pojęcia obowiązku alimentacyjnego oraz charakterystykę tego obowiązku. Na wstępie Autorka ogólnie omawia definicję i źródła obowiązku alimentacyjnego na tle prawnoporównawczym,

funkcje obowiązku alimentacyjnego oraz przesłanki i zakres tego obowiązku (w tym pojęcia niedostatku oraz możliwości zarobkowych i majątkowych zobowiązanego). Wiele uwagi poświęca problematyce zasad współżycia społecznego w kontekście obowiązku alimentacyjnego. Przypomina tu znany spór dotyczący stosowania art. 5 k.c. w sprawach o alimenty oraz charakteryzuje wprowadzony w 2008 r. art. 144¹ k.r.o., również w odniesieniu do pełnoletniego przysposobionego. Warto byłoby w związku z tym poznać stanowisko Autorki o istocie klauzuli zasad współżycie społecznego i jej stosunku do innych podobnych klauzul generalnych, zwłaszcza względów słuszności.

Rozdział II zawiera omówienie obowiązku alimentacyjnego w zależności od rodzaju adopcji. Na wstępie Autorka przedstawia pojęcia stosunku alimentacyjnego potencjalnego i konkretnego, odwołując się w tym zakresie do poglądów J. M. Łukasiewicza. Rozważania są tu dość niejasne, w szczególności co do ich relacji do pojęć prawa do alimentów oraz roszczenia i obowiązku alimentacyjnego. Autorka wiąże powstanie stosunku alimentacyjnego z określonym stosunkiem prawnorodzinnym. Krytycznie w związku z tym odnosi się do istnienia obowiązku alimentacyjnego po rozwiązaniu przysposobienia (art. 125 § 1 k.r.o.). Opowiada się za mieszanym (niemajątkowym i majątkowym) charakterem prawa do alimentów. Podkreśla, że ustawodawca szczegółowo uregulował jedynie kolejność zobowiązań alimentacyjnych w odniesieniu do przysposobienia niepełnego (art. 131 w związku z art. 124 § 1 k.r.o.), co uznaje za rozwiązanie niezadowalające. Generalnie brakuje moim zdaniem w tym rozdziale odniesienia prowadzonych rozważań do podstawowych pojęć prawa cywilnego, takich jak stosunek prawny, prawo podmiotowe i obowiązek.

W rozdziale III Autorka omawia wpływ zmiany sytuacji rodzinnej przysposobionego na obowiązek alimentacyjny. Interesujące są tu dość szczegółowe rozważania dotyczące wpływu ustalenia macierzyństwa lub ojcostwa na istnienie obowiązku alimentacyjnego, zwłaszcza w wypadku urodzenia się dziecka w wyniku zastosowania technik sztucznej prokreacji.

Dalej Autorka omawia skutki orzeczenia separacji albo rozvodu przysposabiających w zakresie obciążającego ich obowiązku alimentacyjnego. Aprobuje obowiązujące w tym zakresie regulacje prawne, które są takie same, jak w wypadku obowiązku alimentacyjnego wobec dzieci naturalnych. Następnie charakteryzuje roszczenia regresowe w rozumieniu art. 140 k.r.o. Kolejne uwagi odnoszą się do powództwa o zmianę orzeczenie lub umowy dotyczącej stosunku alimentacyjnego (art. 138 k.r.o.), wygaśnięcia zobowiązań alimentacyjnych (art. 139 k.r.o.) i przedawnienia roszczeń alimentacyjnych. Odrębne rozważania zostały poświęcone obowiązkowi alimentacyjnemu po rozwiązaniu przysposobienia. Autorka w sposób nie tylko pogłębiony, ale również w pełni zasadny przedstawia tu totalną krytykę rozwiązań przyjętych w art. 125-126 k.r.o. W dalszej części tego rozdziału rozważa wpływ różnych przypadków ustania stosunku przysposobienia całkowitego na istnienie obowiązku alimentacyjnego, a ponadto istnienie takiego obowiązku w wypadku ponownego przysposobienia przez inną osobę niż małżonek przysposabiającego (art. 125¹ § 2 k.r.o.).

Rozdział IV zawiera rozważania dotyczące realizacji obowiązku alimentacyjnego wobec przysposobionego i ochrony jego roszczeń. Na wstępie Autorka charakteryzuje sposoby wykonywania obowiązku alimentacyjnego (art. 135, art. 137 § 2 k.r.o.). Obszernie omawia zawarcie umowy o alimenty, jej treść, formę oraz przesłanki ważności. Opisuje dochodzenie roszczeń alimentacyjnych na drodze sądowej, w tym legitymację czynną i bierną, wniesienie pozwu, zawarcie ugody, postępowanie pojednawcze, rozprawę, dowody, zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych oraz dochodzenie takich roszczeń w sprawach o ustalenie macierzyństwa lub ojcostwa, w procesie o rozwód albo separację i w postępowaniu mediacyjnym. W dalszej kolejności przedstawia sądową egzekucję świadczeń alimentacyjnych. Następnie rozważa egzekucję alimentów na podstawie konwencji nowojorskiej i rozporządzenia Rady Unii Europejskiej nr 44/2001. Końcowe uwagi w tym rozdziale dotyczą ochrony roszczeń alimentacyjnych w

aspekcie przestępstwa niealimentacji oraz polityki socjalnej państwa na tle ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.

Rozdział V został poświęcony alimentacji przysposobionego w świetle unormowań prawa kolizyjnego, konwencji międzynarodowych oraz ustawodawstw wybranych państw obcych. Na wstępie Autorka przedstawia regulacje w zakresie prawa właściwego do alimentów zamieszczone w rozporządzeniu Rady (WE) nr 4/2009 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych, do którego odsyła art. 63 ustawy z 2011 r. o prawie prywatnym międzynarodowym. Opowiada się za traktowaniem przysposobienia jako źródła obowiązku alimentacyjnego tak jak pokrewieństwa. Następnie charakteryzuje obowiązek alimentacyjny wobec przysposobionego według konwencji o prawach dziecka z 1989 r., konwencji Rady Europy o przysposobieniu dzieci z 1967 r. oraz konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego z 1993 r. W dalszej kolejności omawia uregulowania dotyczące alimentacji przysposobionego w wybranych obcych systemach prawnych, mianowicie w Niemczech, Francji, Szwecji, Finlandii i Ukrainie. Autorka nie wyjaśniła przekonująco, dlaczego właśnie tych państw systemy prawne uczyniła przedmiotem swoich rozważań. Poza tym budzi zastrzeżenia niewystarczające wykorzystanie przez Autorkę w rozprawie (w szczególności we wnioskach i uwagach końcowych) wyników przeprowadzonych przez nią badań porównawczych.

We wnioskach i uwagach końcowych Autorka dokonuje podsumowania rozprawy oraz oceny przedstawionych w uwagach wprowadzających hipotez i stwierdza, że zostały one udowodnione jako tezy rozprawy. Są to następujące tezy. Pierwsza dotyczy bezzasadności utrzymania obowiązku alimentacyjnego wobec przysposobionego po rozwiązaniu przysposobienia, druga – negacji istnienia obowiązku lub stosunku alimentacyjnego w wypadku braku stosunku rodzinnego, trzecia – wskazania na brak spójności między przepisami dotyczącymi rozwiązania przysposobienia i obowiązkiem alimentacyjnym (art.

125 i 126 k.r.o.). Wprawdzie są to trzy tezy, jednakże w istocie dotyczą one jednego zagadnienia, szerzej przedstawionego w rozdziałach II i III.

Układ rozprawy doktorskiej nie budzi zastrzeżeń. Nie ma w niej większych dysproporcji między objętością poszczególnych rozdziałów. Nie budzi zastrzeżeń zamieszczenie rozdziału prawoporównawczego na końcu rozprawy (jako rozdziału V).

Nie budzi zastrzeżeń zakres i sposób wykorzystania przez Doktorantkę orzecznictwa i piśmiennictwa, zarówno polskiego, jak i zagranicznego. Imponująca jest zarówno bibliografia, jak też liczba powołanych orzeczeń polskich sądów.

Na zdecydowanie pozytywną ocenę zasługuje również formalna strona rozprawy. Doktorantka z reguły posługuje się poprawnym i zrozumiałym stylem. Używa zamiennie określeń „przysposobienie” i „adopcja”, co oczywiście nie jest błędem, ale wymagałoby rozwinięcia w wersji rozprawy przeznaczonej do druku.

Rozprawa została utrzymana w rozsądnych granicach objętościowych (liczy łącznie z bibliografią niewiele ponad 350 stron).

Merytoryczna ocena rozprawy wypada zdecydowanie pozytywnie. Prowadzone rozważania są w pełni logiczne i komunikatywne, a zgłoszone wnioski i oceny należyście uzasadnione. Nie wpływają na pozytywną ocenę rozprawy doktorskiej zgłoszone w recenzji nieliczne uwagi polemiczne.

Rozprawa zawiera umiejętne połączenie dwóch ważnych instytucji prawa rodzinnego: obowiązku alimentacyjnego i przysposobienia. Niewątpliwie prowadzone przez Autorkę rozważania w znacznie większym stopniu odnoszą się do pierwszej ze wspomnianych instytucji, co jest zresztą zrozumiałe i prawidłowe. Nasuwa się tu jednak spostrzeżenie, że znaczna część tych rozważań byłaby w znacznej mierze identyczna, gdyby dotyczyła alimentacji dzieci naturalnych. Autorka zresztą doskonale zdaje sobie z tego sprawę. Dlatego na uznanie zasługuje szczególne eksponowanie przez nią tych wątków, które dotyczą wyłącznie alimentacji przysposobionego.

W konkluzji chciałbym podkreślić, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska Pani Mgr Doroty Sobolewskiej zawiera oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, związanego z monograficznym przedstawieniem obowiązku alimentacyjnego wobec przysposobionego, oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dziedzinie prawa cywilnego, w tym zwłaszcza rodzinnego, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a w konsekwencji może stanowić podstawę do nadania Doktorantce stopnia naukowego doktora nauk prawnych w zakresie prawa stosownie do art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (jedn. tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1789) w związku z art. 175 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669).

Warszawa, 26 października 2018 r.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'K. P...' with a long horizontal flourish extending to the right.